

ЕТНІЧНА САМОСВІДОМІСТЬ ТА ЕТНІЧНА КУЛЬТУРА БОЛГАР УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВА ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

У статті розглянуто проблеми трансформацій етнічної самосвідомості та етнічної культури болгарської національної меншини в Україні в політичному вимірі. Зроблено акцент на впливі політичних факторів на характер та інтенсивність етнічних процесів усередині спільноти, показано особливості розвитку етнічної культури болгарського населення в сучасних умовах.

Ключові слова: болгарари; етнічна самосвідомість; етнічна культура; трансформації; традиція; народ; нація.

Болгарська спільнота в Україні сформувалась унаслідок декількох хвиль переселень з Балканського півострову. Більшість болгар компактно проживає на півдні, водночас практично у всіх регіонах країни присутні невеликі дисперсні групи, окремі з яких асимілюються. За даними останнього Всеукраїнського перепису населення 2001 року болгарами себе ідентифікували 204 тисячі 600 осіб. В етнічній структурі суспільства вони посідають 6-те місце, поступаючись українцям, росіянам, білорусам, молдаванам та кримським татарам. Деякі вітчизняні та зарубіжні дослідники висловлюють сумніви щодо істинності офіційних даних, посилаючись зокрема на відсутність достатнього досвіду національної самоідентифікації передусім серед людей, народжених у численних змішаних шлюбах, інерцію відомої радянської практики, за якою представники меншин нерідко брали етнічними макроетносів, а також формалізм у проведенні та недосконалість технологій демографічного перепису. Втім, порівняння з результатами попередніх переписів свідчить про відносну стабільність болгарської національної групи в загальній структурі населення України.

Перед нами стоїть завдання розглянути еволюцію етнічної самосвідомості та етнічної (далі будемо називати її ще і народною) культури болгарської діаспори в Україні крізь призму політичних факторів. Болгарська «народна душа» та народна культура, що представляє собою успадкований комплекс соціальної практики, системи вірувань, традицій і звичаїв піддавались не тільки природній інтерференції з боку сусідніх етносів, а й моделювались владою. Етнокультурне життя громади пройшло адаптацію в імперській та радянській політичних системах, а нині шукає шляхи актуалізації в українській незалежній державі.

Болгарська етнічна спільнота в Україні відноситься до числа історичних, її вік – понад 250 років. У результаті інтеграційних процесів етнічна культура болгарського населення стала невід'ємною частиною загальноукраїнського національно-культурного простору.

Етнографи та історики традиційно поділяють болгар на бессарабських (складають абсолютну більшість від загальної кількості), що проживають на півдні сучасної Одещини і в республіці Молдова, та таврійських, які оселились у Запоріжжі та в Криму. У Болгарії взагалі прийнято всіх болгар Північного Причорномор'я називати бессарабськими, враховуючи й той факт, що запорізький анклав колоністів сформувався внаслідок внутрішніх міграцій з Бессарабії у другій половині XIX ст. Подібна стратифікація болгарської діаспори в Україні є умовною і дещо некоректною, оскільки за її межами залишаються ранні самобутні поселення на Кіровоградщині, насамперед Вільшанка, велике етнокультурне середовище болгар на Миколаївщині – Тернівка, болгарські села неподалік від Одеси та ще декілька громад, віддалених від концентрованих масивів, зокрема у Мукачеві на Закарпатті. Попри географічну розпороченість та певні етнографічні відмінності болгарські колонії утворили єдину діаспорну громаду, що завжди відчувала свою ідентичність.

Аби ретельніше проаналізувати специфіку та ключові фактори у трансформаціях етнічної самосвідомості та етнічної культури болгар Північного Причорномор'я, слід розглянути характер та визначальні вектори етнічних процесів на болгарських землях у метрополії напередодні переселень.

Втрата незалежності внаслідок османського нашествия призвела до культурного занепаду болгарського суспільства і деструктивних змін у соціальному та національному самопочутті широких верств населення. За відсутності державного покровительства традиційна болгарська культура вимушено замкнулася в етнографічному просторі сільської громади та у внутрішньосімейних межах. Виникла й загроза асиміляції поневоленого населення через політику приниження християн і заохочення переходу в державну мусульманську віру. Втім, навіть ті болгарари, які перейшли в іслам, так звані помаки, продовжували розмовляти рідною мовою і дотримувались більшості

усталених традицій. Загалом ісламізація не набула масового розмаху на болгарських землях, оскільки етнічний імунітет народу виявився достатньо потужним. Його основу утворювало так зване фольклорне православ'я, яке, на думку болгарської дослідниці Діани Радойнаної, було своєрідною сумішшю елементів християнської філософії, космогонії та есхатології, а також відносно довготривалих фрагментів язичеських вірувань і практик [7, с. 60]. Такий мішаний варіант православ'я давав можливість звичайній людині створити для себе відносно цілісну картину світу. Православна віра разом із звичаєвим правом до того ж виступала універсальним регулятором соціокультурного життя.

Релігійна свідомість суттєво впливала і на характер етнічних процесів. У першій половині XVIII ст. серед болгар, як і інших позбавлених державності балканських народів, спостерігалась «розмитість» етнічної самосвідомості та тенденція до автономізації окремих етнографічних груп. Траплялось так, що субетнічні групи одного південнослов'янського народу поповнювали лави іншого. Мінливість помічалась навіть у семантиці самоназв. Інколи професійна або військова належність фактично сприймалась як етнічна, що згодом було помічено і в діаспорі на півдні України. Так, в останній чверті XVIII ст. термін «арнаут» зовсім не передбачав албанську етнічну належність його носіїв: болгар, греків, сербів та волохів – а лише вказував на їхній статус військових найманців. Саме до такої категорії належали болгарські спільноти Нової Сербії та Слов'яносербії, об'єднані в конвіксії – групи людей з однохарактерним побутом та родинними зв'язками [4, с. 127].

У другій половині XVIII ст. на болгарських землях коріння пустили процеси еллінізації (інколи в літературі зустрічається термін грекізація), що підживлювались фанаріотською церквою і школою. Найбільш інтенсивно вони відбувались у Східній Фракії, зокрема в Адріанополі та прибережних містах, причому еллінізувались у переважній більшості молоді чоловіки (ратаї), які наймались на роботу до багатих греків. Не випадково започатковані переселенцями колонії поблизу Одеси (Великий і Малий Буялик) та поруч з Миколаєвом (Тернівка) інколи в документах зазначались як греко-болгарські.

Потрапивши до Північного Причорномор'я, яке в результаті інтенсивного емігрантського руху перетворилось у велику етноконтактну територію, болгарські колоністи і тут разом з греками, молдованами і гагаузами продовжували створювати соціальні мікросистеми, спільною рисою яких була належність до балканського світу. Водночас все відчутнішим ставало прагнення кожної етнічної групи дистанціюватись від традиційних співмешканців. У цьому плані показовим стало відокремлення болгар від греків у Малому Буялику в 1802–1803 рр. з подальшим їх переселенням до Тернівки [2, с. 305].

Уже на початковому етапі діаспорного проживання в переселенців актуалізувалась самоназва «болгари» та усвідомлення власних душевних якостей, що склали основу народного характеру. Відомо, що в ментальності болгар традиційно превалювали цінності колективістської культури: терпимість, підпорядкованість моральним нормам, розвинуте почуття обо-

в'язку, а у ставленні до інших народів – толерантність. Всередині колоній відбувались процеси консолідації болгарських субетнічних груп та амальгамації іноетнічних елементів. Побудовані на корпоративізмі шлюбні стратегії передбачали одруження зі своїми – з болгарями. Поступово формувался комплекс побутових стереотипів щодо нових сусідніх макрорегіонів – українців та росіян.

Попри певну резистентність до чужорідних впливів болгарська етнічна культура на півдні України набувала інтегральних рис і піддавалась більш інтенсивним змінам ніж у метрополії. У діаспорі прагнення до етнічної гомогенності уживалось з пластичністю і сприйнятливістю культурного простору інших народів. Вже через 30–40 років проживання на нових місцях у культурі та мові болгар ставали помітними українські та російські запозичення, що сприймались в незмінному вигляді або утворювали конвергентні форми. Почастішали й міжнаціональні шлюби. Колоністи виявили готовність до міжнаціонального діалогу та обміну різними практиками на побутовому рівні. Академік Микола Державін зробивши розвідки у етнічній генезі болгарського народу, помітив, що болгарська народна душа відкривалась і приймала у свій світ іноплеменників.

Моделювання етнічної самосвідомості та етнічної культури колоністів на першій погляд виглядало як самокерований еволюційний процес. Насправді ж воно перебувало під жорсткою опікою державних інституцій. У планах царського уряду щодо заселення південних земель іноземними колоністами негласний пріоритет віддавався одновірцям та єдинокровним братам. Болгари, як православні слов'яни, відповідали обом характеристикам і, на думку урядовців, мали швидко інтегруватися в новий соціально-політичний простір.

Перші ознаки такої інтеграції стали помітними в ономастиконі колоністів. Складаючи офіційні списки новоприбулих переселенців, чиновники та священнослужителі намагались записувати їхні імена та прізвища за російськими зразками, тобто більшість антропонімів була суфіксована за допомогою *-ов* та *-ев*, приміром замість Атанас – Атанасов, замість Ганчо – Ганчев і т. д.

Трансформації в релігійному житті вихідців з Балкан відбувались під пильним контролем Синоду. Віра болгарських переселенців пройшла шлях від фольклоризованої версії православ'я до державницької. Опинившись на теренах Російської імперії, колоністи усвідомили, що тут церква виступала не лише духовним закладом, а й ідеологічним, статистичним та контролюючим органом.

Насадження державних ідеологем не оминуло і святково-обрядову культуру болгар. Так, з'явилась практика відзначення подій, пов'язаних з біографією монарших осіб. Свій внесок у процес корегування етнічної культури колоністів зробила шкільна освіта. Вона мала стати важливим інструментом русифікації і сприяти тому, щоб болгарі якомога скоріше «зробилися добрими синами Вітчизни, яка надала їм батьківський притулок» [2, с. 198–199].

Процес монтування етнокультурного життя болгар у державну матрицю інтенсифікувався після скасування в 1871 році стану іноземних колоністів. Реформа призвела до деколонізації та заклала під-

грунтя для розпаду адміністративної спільності болгар у місцях їх компактного проживання. У колишніх приміських колоніях через субурбанізацію стала помічатись тенденція до акультурації та руйнування традиційних побутових підвалів.

Тектонічне напруження між системою традицій поселенців і державною політикою не призвело до повної капітуляції першої. На ґрунті народної, церковної, сільської і міської культури етнічна самосвідомість болгар, вбираючи новації фактично трансформувалась в національну свідомість (у цьому випадку нація розуміється як набір соціальних значень, соціальний конструкт). Запровадження святкування у всіх болгарських поселеннях Дня слов'янських просвітителів святих Кирила і Мефодія продемонструвало потяг громади до спільних дій і національного єднання.

Слід зауважити, що на початку і в середині XIX ст. в міських діаспорних групах на півдні України болгарська етнічна самосвідомість переростала в національну навіть швидше, ніж у самій метрополії, де процеси кристалізації національної ідеї з труднощами пробивали собі дорогу крізь товщу побутової психології, що сприймала порядки в Османській імперії як традиційну даність. Аби подолати інерцію пригніченої свідомості, великим просвітителем Паїсієм Хілендарські в середині XVIII ст. було розпочато традицію моральних докорів та жорсткої критики болгар за безпам'ятство та національний нігілізм. Пізніше відомий поет та критик Пенчо Славейков, спостерігаючи стан етнічної самосвідомості різних груп у метрополії, з прикритістю зауважував, що «почуття народне ще у пеленах, а жінки... взагалі не мають поняття щодо нього» [1, с. 240]

У діаспорі вогнищем, в якому формувались елементи модернізованої болгарської культури стало місто Одеса. Тут патріотично налаштовані болгарські мігранти започаткували інституції, навколо яких гуртувалась національна інтелігенція. У місті розгорнулась просвітницька діяльність Одеського болгарського настоятельства, створеного за ініціативою Василя Априлова та Ніколи Палаузова. За підтримки настоятельства болгарська молодь, закінчивши гімназії і семінарії у Кишиневі, Болграді, Миколаєві і Херсоні отримувала вищу освіту в Новоросійському, Київському та Харківському університетах. З часом значна частина випускників середніх і вищих навчальних закладів поверталась на Балкани і активно включалась у процеси національного відродження. Таким чином відбувався своєрідний реекспорт культури, що пройшла часткову модернізацію вже в діаспорі.

Після звільнення Болгарії від османського панування серед значної частини болгар на півдні України сколихнувся інтерес до перебігу подій на історичній батьківщині. Поселенці спостерігали за прискореним зростанням життєвого потенціалу нації на автотонній території і розмірковували щодо перспектив вільної Болгарії. Наприкінці XIX ст. відбувається часткова рееміграція бессарабських і таврійських болгар, невдоволених царською політикою деколонізації. У цей час у самій Болгарії актуалізується проблема русофільства та русофобства, оскільки з боку російського уряду посилюються спроби втручання у внутрішню політику молодшої держави [1, с. 176]

Але зворотні переселення були нечисленними і не похитнули демографічну основу діаспори, перед якою постало наступне випробування – пристосувати етнічну культуру до параметрів радянської політичної системи. Болгарська громада широко вітала більшовицьку політику коренізації 20–30-х років XX століття і з ентузіазмом включилась у процеси культурної модернізації. У цей період розгортається широка національна програма: створюються болгарські національні райони та ради, розпочинається підготовка національних кадрів, запроваджується освіта рідною мовою, друкується болгарська періодична, навчальна і художня література, з'являються численні аматорські колективи. Культурно-освітнє будівництво сприяло внутрішній інтеграції громади і покращенню її національного самопочуття. Заходи більшовицької партії закономірно викликали симпатії болгарського населення і налаштовували його на підтримку революційних гасел – поряд з болгаризацією крокувала й комуністична ідеологія.

Але надані національні преференції в перспективі виявились своєрідною маркетинговою акцією більшовиків, націленою на зміцнення їхньої соціальної бази серед болгар. Первістком зміни векторів національної політики комуністичної партії стала сфабрикована органами НКВС справа СВУ (Спілка Визволення України), серед фігурантів якої були представники і болгарської інтелігенції. Наприкінці 30-х років за вказівкою Сталіна політика коренізації була згорнута, національні райони і ради скасовані, болгарська національна освіта знищена, а більшість діячів звинувачена у буржуазному націоналізмі та репресована. Кримські болгари з часом відчули й жахи депортації. Зазнала втрат і етнічна культура. У рамках політики атеїзації з її структури був видалений такий важливий системотворювальний чинник, як релігія, без якої значна частина звичаїв та обрядів втратила свою духовну змістовність. Суб'єктивним деформаціям піддавалась святково-обрядова система колишніх колоністів – запроваджений зверху революційний календар не залишав місце народному.

У повоєнний період, коли національна проблематика вуалювалась емоційно забарвленими гаслами інтернаціоналізму та ленінської дружби народів, болгарам, як і всьому багатомільйонному населенню країни, інспірувалось почуття причетності до нової історичної спільності – радянського народу. Ця ерзац категорія була сконструйована на соціально-політичній основі і покликана в перспективі відтіснити загальноживані терміни «нація», «національність» та інші. Причому трансформації самосвідомості болгарського населення у порівнянні з іншими малими етнічними спільнотами мали особливості, пов'язані з підкреслено дружніми відносинами між СРСР та соціалістичною Болгарією. Двосторонній стосунки демонстративно супроводжувались такими ідеологічними конструктами, як «родство по крові та вірі», «братерство по зброї», обмін «історичними подарунками – ви нам писемність на зорі становлення східнослов'янської державності, а ми вам звільнення від османського гноблення» та іншими. На побутовому рівні поширювались розмови про Болгарію як 16-ту республіку Радянського Союзу (ця мета декларувалась окремими болгарськими політичними еміг-

рантами ще в 20-х роках), відбувався інтенсивний обмін культурними делегаціями, проводилось учнівське листування тощо. У радянські часи болгарська діаспора навіть мала можливість знайомитись з життям близької країни виписуючи журнали «Отечествен фронт», «Славяне», газету «Работническо дело» та інші видання. Етнонаціональну культуру болгар, що привносила оригінальний балканський колорит у радянську багатонаціональну культуру періодично вивчали, на шпальтах періодичної преси регулярно з'являлися публікації із наведенням картин щасливого життя у братній сім'ї народів СРСР, приміром «В гостях у бессарабських болгар» тощо.

Але за показовим піклуванням про збереження болгарського фольклору крилися гострі проблеми радянських болгар. Продовжувалась давня традиція бруталної русифікації і нехтування національними потребами. Не маючи можливості відкрито заявити про свої права, болгарська спільнота знаходилась у депресивному національному стані. Дисперсні групи у містах прискорено асимілювались, а локалізовані сільські громади не мали формальних інституцій, які б репрезентували їхні прагнення та інтереси.

Попри всі утиски народна культура болгар зберегла свої найбільш життєздатні соціальні практики, а словесний та пісенний фольклор, хоча й «опріснений» продовжував надавати імпульси історичній пам'яті та національним почуттям. У повсякденному житті функціонував бікультуралізм – поєднання двох культур: національної і переважно російської, котра відіграла роль інтеретнічної [5, с. 89].

Національні поштовхи вийшли на поверхню із першими паростками демократизації у часи горбачовської перебудови. У болгарських поселеннях почали створюватись національно-культурні товариства (дружества), при бібліотеках читацькі клуби (читалища), а також недільні школи та факультативи у середніх школах по вивченню рідної мови. У 1989 році було засновано й друкований орган громади – Всеукраїнський болгарській щотижневик «Роден край».

На початку 90-х років минулого століття розпочалась нова глава в історії болгарської діаспори в Україні. Обравши європейський вектор розвитку молоді, держава створила законодавче поле для функціонування етнокультурного плюралізму, конституційно гарантувала вільне використання мов всіх народів поряд з державною українською. Принципово змінилась система координат у процесах національного самовизначення, виникла нагальна необхідність більш чіткого розмежування понять «нація» та «національність», «політична нація» та «етнічна нація», «національна меншина» та «етнічна група». Закономірно постала проблема переходу автохтонного народу – українців від етнографічного стану до справжнього політичного і відповідно до виконання ролі етнічного каркасу української політичної нації.

Болгари в абсолютній більшості підтримали незалежність України. Лоно роздумів щодо перспектив спільноти поповнилось новими темами і проблемами. У сучасних умовах самосвідомість болгар, з одного боку, націлена на інтеграцією в українську політичну націю – у цьому сенсі вони є українцями, з іншого боку, на рівні ідентифікації власної національності – болгарями. Таким чином, можна говорити про такий

конструкт, як «український болгарин,» де визначення «український» означає належність до політичної нації, громадянство, а «болгарин» – національність, яку кожна людина вибирає вільно і самостійно, а не успадковує за паспортом як у радянському минулому.

У пошуках шляхів задоволення національних потреб болгари стикаються з певними труднощами. Болгарська громада в Україні немає досвіду створення розвинутих автономних форм ані політичної, ані соціальної організації. Болгаризація 20–30-х рр. на практиці була кампанією, спущеною зверху, а не результатом організованого руху самих болгар. Окремі групи болгарського населення суттєво різняться ступенем етнічної і зокрема мовної самосвідомості. Найбільш сталі позиції у болгарській мові (в діалектних варіантах) на Одещині, де існують десятки сільських компактних поселень. В інших історичних анклавах традиційні говори поступово зникають, а отже, втрачається феномен материнської мови, яка посідає особливе місце в структурі етнічної самосвідомості. У повсякденному житті усталена білінгвістична формула: болгарський розмовний діалект – російська літературна поступається більш складній трилінгвістичній, що включає українську мову.

Слід зауважити, що у свідомості частини сучасних болгар певний дискомфорт викликає дефініція «національна меншина». Це актуально передусім для старших поколінь, які звикли до радянських кліше і яким недостатньо зрозуміло, що згідно з європейською практикою формально визначений статус міноритарної групи дозволяє повніше реалізовувати права етнічних груп.

З'явилися цілі покоління людей, народжених у міжнаціональних шлюбах, яким складно однозначно маніфестувати своє національне почуття. Очевидно, що в таких випадках зменшуватиметься роль біологічної складової («компонент крові») і, навпаки, зростатиме значимість соціокультурного фактора («розумовий компонент»).

Цей компонент відіграє важливу роль і в модернізації етнічної культури болгар. Вона як і самосвідомість переживає черговий виток на шляху адаптації та модернізації. На неї прямо впливають не тільки політичні фактори, а й соціальні. Зазвичай абсолютна більшість болгар проживала у сільській місцевості. Агросередовище, в якому впродовж століть вибудовувались усталені комунікації об'єктивно виступало в ролі консерванту етно побутових практик. Дисперсне проживання у містах (зараз у них мешкає третина болгар) неминуче призводить до порушення механізмів міжпоколінної ретрансляції традицій і прискорення асиміляції.

Водночас досвід останніх двох десятиліть показав живучість болгарського національного субстрату як у сільських умовах, так і в урбанізованому середовищі. Він виявився у так званому етнічному ренесансі, покликаному вгамувати «етнографічний голод». Практично в усіх населених пунктах, де проживають болгари розпочалась нова хвиля створення національно-культурних товариств, поживались історико-краєзнавчі та етнологічні дослідження (вчені до цього часу знаходять в етнічній культурі українських болгар немало реліктів, вже давно втрачених у метрополії), відкриваються недільні школи по вивченню рідної

мови, відбувається піднесення аматорського руху, щорічно проводяться сільські і всеболгарські собори, виставки тощо. Серед нащадків колоністів з'являється мода на болгарське. Помічені навіть приклади подвійних прізвищ з фіксацією болгарського антропону. Можна зробити однозначний висновок про зростаючу роль атрактивної форми відновлення етнічної культури.

У відроджувальницьких процесах все більш помітним стає фактор метрополії. Серед діаспорних поколінь болгар упродовж тривалого періоду формувались ідеалістичні уявлення про історичну батьківщину. Зараз Болгарія втратила міфологізований образ і набула у свідомості українських болгар більш реальних обрисів, причому людям, вихованим у патріархальному дусі, вона інколи здається «чужою».

Останнім часом у Болгарії відбуваються спроби виробити національну стратегію щодо своїх діаспор і зокрема української як найчисленнішої. Здійснюються заходи щодо підживлення болгарської діаспорної культури з боку метропольної, виробляється алгоритм їх взаємодії. Впроваджуються різноманітні освітні, наукові і культурні проекти, зокрема вивчення рідної мови з подальшою практикою в Болгарії,

спільні наукові конференції, фестивалі, обмін фольклорними колективами. Додаткові можливості створює сучасний розгалужений інформаційний контент – звичайними стають онлайн-зустрічі, конференції, семінари тощо.

Таким чином, етнічна самосвідомість та етнічна культура болгарської спільноти в Україні пройшли шлях трансформацій, пов'язаних зі змінами в політичному просторі, в якому вона перебувала. Незважаючи на певну ізолюваність поселень, що виникали у різні часи та субетнічне розмаїття болгарських переселенців громада консолідувалась в єдиний етнічний організм, а імпортована звичаєво-обрядова система колоністів продемонструвала свої адаптаційні можливості та здатність до відтворення в мінливих політичних умовах. Національна самосвідомість і національна культура болгар вибудовувалась з етнічного матеріалу на острівних майданчиках у мовно-культурному середовищі близьких за ментальністю макроетносів – українців та росіян. Нині народна культура болгарського населення переживає складні процеси модернізації, на які впливають внутрішні і зовнішні чинники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галанова М. Проблемът «етническо самосъзнание» според народоведските концепции от епохата на българското възрождане / Марина Галанова // Етнологията в България – история, методи, проблеми. – София : Академично издателство «Проф. Марин Дринов», 2012. – С. 240.
2. Гамза В. І. Тернівка. Історико-етнографічний нарис / В. І. Гамза. – Миколаїв : «Іліон», 2013. – 535 с.
3. Державин Н. Болгарские колонии в России / Николай Державин. – София, 1914.
4. Мільчев В. І. Болгарські переселенці на півдні України. 1724 – 1800 рр./ В. Мільчев. – Київ-Запоріжжя : РА «Тандем – У», 2011. – 198 с.
5. Пономарьов А. П. Українська етнографія. Курс лекцій / А. П. Пономарьов – Київ : Либідь, 1994. – 318 с.
6. Стоянов И. За ролята и мястото на южноруските българи в появата на русофобството сред българската емиграция / И. Стоянов // Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Болгари Північного Причорномор'я». – Мелітополь – Велико Тирново, 2010. – С. 176.
7. Радойнова Д. Феномените на Странджа / Диана Радойнова. – София : Университетское издателство «Св. Климент Охридски», 1999.

В. И. Гамза,

Николаевский национальный университет им. А. Сухомлинского, г. Николаев, Украина

ЕТНИЧЕСКОЕ САМОСОЗНАНИЕ И ЭТНИЧЕСКИЕ КУЛЬТУРА БОЛГАР УКРАИНЫ: РЕТРОСПЕКТИВА ТРАНСФОРМАЦИЙ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ

В статье рассматриваются проблемы трансформаций этнического самосознания и этнической культуры болгарского национального меньшинства в Украине в политическом измерении. Сделан акцент на влиянии политических факторов на характер и интенсивность этнических процессов внутри общности, показаны особенности развития этнической культуры болгарского населения в современных условиях.

Ключевые слова: болгары; этническое самосознание; этническая культура; трансформации; традиция; народ; нация.

V. Gamza,

Mykolaiv National University named after V. Sukhomlynskyi, Mykolayiv, Ukraine

ETHNIC IDENTITY AND ETHNIC CULTURE OF BULGARIANS FROM UKRAINE: RETROSPECTIVE OF TRANSFORMATIONS IN THE POLITICAL DIMENSION

This article discusses problems of transformation of ethnic identity and ethnic culture of the Bulgarian national minority in Ukraine in the historical and political dimension.

The author focuses on the nature and defining vectors of ethnic processes on the Bulgarian lands on the eve of migrations. It is shown that at the initial stage of living in diaspora among migrants actualized general endonym and awareness of their own spiritual qualities, and in the colonies occurred consolidation of Bulgarian sub-ethnic groups and amalgamation of other ethnic elements, formed complex of domestic stereotypes concerning surrounding macro ethnic groups – Ukrainian and Russian. Modeling of ethnic identity and ethnic culture of the colonists took place under the control and influence of state institutions, and besides royal government, considering the Slavic origin and Orthodox religion of Bulgarians gave special importance to their integration in the political space.

Soviet authority, creating an ersatz-community «Soviet people» and a corresponding culture with an emphasis on its socialist content, in practice implemented a policy of national nihilism and destructive assimilation of Bulgarians and other small ethnic groups.

National policy of independent Ukraine is focused on European values and provides functioning of ethnocultural pluralism. Ethnic identity and ethnic culture of Ukrainian Bulgarians on the one hand is experiencing a renaissance, on the other – facing with complex problems of modernization, which is influenced by internal and external factors.

Keywords: Bulgarians; ethnic identity; ethnic culture; transformation; people; nation.

Рецензенти: *Семенченко Ф. Г.*, д-р політ. наук, професор;
Бобіна О. В., канд. політ. наук, доцент.

© Гамза В. І., 2015

Дата надходження статті до редколегії 05.05.2015